

*Mr Radisav Dubljević*¹

ZAVOD ZA RATARSTVO I POVRTARSTVO

Iako biljna proizvodnja u životu naših predaka nije imala onakav značaj kao stočarstvo, ipak su proizvodi ratarskog bilja služili kao osnov ishrane i bili jedan od glavnih činilaca njihovog opstanka. Ovo se naročito odnosi na period od kada su u Crnu Goru donesene i raširene biljke takvog značaja kao što su kukuruz, krompir, pasulj i drugi.

Još uvijek nema pouzdanih podataka o organizovanom radu na unapređenju njihovog bilja u Crnoj Gori u periodu prije Drugog svjetskog rata, osim rada tadašnjih poljoprivrednih škola i uzgrednih osvrtu nevelikog broja autora u drugoj polovini XIX i u prvoj polovini XX vijeka.

Osnivanjem Zavoda za poljoprivredna istraživanja u Titogradu 1945. godine počelo se raditi na rješavanju brojnih stručnih i naučnih problema zaostale i ratom opustošene poljoprivrede. U oblasti ratarstva u tom periodu radili su Božo Jovanović, koji je bio i prvi direktor Zavoda, Vladimir Martinović i Ljubo Pavićević.

Prva proučavanja odnosila su se pretežno na ispitivanje geografsko-ekoloških prilika poljoprivrednih rejona Crne Gore i biljne proizvodnje u njima. Daljim razvojem Zavoda, sadržaj rada usmjeren je na proučavanje pšenice, ječma i kukuruza.

Shvatajući značaj vrlo izraženih razlika u klimi, reljefu i vegetaciji na relativno malom geografskom prostoru Crne Gore, Zavod za poljoprivredna istraživanja je formirao ogledna polja na imanjima društvenih gazdinstava na više mjesta u Crnoj Gori. Na oglednim poljima rađena su uglavnom sortna i agrotehnička proučavanja do tada kod nas neraširenih ratarskih i povrtarskih vrsta i sorata, ali i domaćih i odomaćenih populacija koje su u to vrijeme gajene u Crnoj Gori.

Središnje mjesto imala su proučavanja pšenice. Akademik dr Ljubo Pavićević je uočio obilje domaćih odlika i varijeteta genetskih grupa roda *Triticum*, koje su od 1956. godine potiskivane iz proizvodnje i zamjenjivane visokorodnim italijanskim, francuskim a kasnije i ruskim sortama. Dugogodišnjim i predanim radom, formirana je kolekcija domaćih odlika i varijeteta roda *Triticum* kako i dvije kolekcije rijetkih vrsta i sorata pšenice

¹ Mr Radisav Dubljević, viši istraživač, šef Zavoda za ratarstvo i povrtarstvo

stranog i domaćeg porijekla. Ove kolekcije su uvrštene u banku biljnih gena Jugoslavije i kao takve održavaju se u Zavodu za ratarstvo i povrtarstvo.

Proučavanje kukuruza je tokom cijelog perioda postojanja Zavoda za poljoprivredna istraživanja, a kasnije i Zavoda za ratarstvo i povrtarstvo bilo predmet interesovanja istraživača. Najprije su ispitivani neki američki hibridi kukuruza i sirka (1957-1960), kao i domaći ekotipovi i njihova agrotehnika u okolini Skadarskog jezera, u Polimlju i okolini Nikšića. U periodu intenzivnog širenja proizvodnje kukuruza sjetvom hibridnog sjemena Zavod za ratarstvo je proveo niz sortnih i agrotehničkih proučavanja prvenstveno radi pravilne rejonizacije hibrida i određivanja adekvatne tehnologije proizvodnje.

U novije vrijeme sve je aktuelnija potreba detaljnijeg proučavanja domaćih ekotipova kukuruza ("crnogorskih tvrdunaca") zbog daljeg napretka u selekcijsko-oplemenjivačkom radu. Od 1990. do 1992. godine na području Grahovskog polja vršeno je umnožavanje roditeljskih linija za ultrarane hibride kukuruza za potrebe Instituta za kukuruz u Zemun-polju.

Početna proučavanja na krompiru odnosila su se na upoznavanje osobina domaćeg i odomaćenog sortimenta, zahtjeve i agrotehniku novijih sorti, a kasnije je ispitivana mogućnost gajenja krompira ljetnjom sadnjom. U periodu 1957-1960. vršena su rejonska sortna ispitivanja ranih, srednjeranih i kasnih sorata krompira na više područja u Crnoj Gori.

Parcela sjemenskog krompira

U posljednjih desetak godina proučavanjem krompira bavi se mr Milutin Simović, a ispitan je uticaj rokova vađenja na prinos i kvalitet sjemenskog krompira. Uporedo je rađeno na ispitivanju proizvodnih osobina domaćih populacija koje su se još uvijek zadržale u proizvodnji u nekim krajevima Crne Gore (Zatrijebač, Banjani, Cuce i dr.).

U proizvodnji sjemenskog krompira koja je započeta prije 5 godina inicijativom istraživača ovog Zavoda, osim naučnoistraživačkog rada i sprovođenja zakonskih obaveza (aprobacija) razvijena je saradnja sa organizatorima proizvodnje (ZZ "Napredak", ZZ "Mataguži", DP "Sinjavina" i ZZ "Trebiljevo") i u oblasti stručnog praćenja tehnološkog procesa proizvodnje.

Na proučavanju njijskog bilja, pored dugogodišnjeg rada i doprinosa akademika dr Ljuba Pavićevića u Zavodu su radili Vasilije Ražnatović, dipl.ing. od septembra 1956. do januara 1964. godine, a od 1986. istraživač na njijskom bilju je mr Milutin Simović.

Proučavanju povrća nije dat odgovarajući značaj ne samo u poratnom periodu već i kasnije, izuzimajući kratkotrajno angažovanje Kosta Stojanovića, dipl.ing. 1953. do 1954. i Zlate Radulović od 1956. do 1960. i nešto duži rad Marka Golovića, dipl.ing. koji je u Institutu radio od 1976 do 1987. godine

Od 1989. do 1994. godine stručni saradnik na povrtarstvu bio je Željko Vidaković, dipl.ing., a od sredine 1995. godine na ovim poslovima radi Nataša Mirecki, dipl.ing. Posljednjih desetak godina u ovoj oblasti su rađena uglavnom sortna i agrotehnička proučavanja radi postizanja većih prinosa i ranostasnije proizvodnje povrća.

Proizvodnja stočne hrane u Crnoj Gori bila je u prošlosti ekstenzivna jer se zasnivala na prirodnim livadama i pašnjacima na kojim su povremeno sprovedene neke nesistematske meliorativne mjere (đubrenje, čišćenje i sl.) sa ciljem povećanja prinosa. Prva sistematska botanička proučavanja livadsko-pašnjačke vegetacije vršili su Blečić, Kovačević, Lakušić, Pulević i drugi.

Proučavanje potencijala prirodnih travnjaka i mogućnosti njihove popravke počinje tek 1959. godine dolaskom u Institut Milorada Đuričkovića, dipl.ing. koji je u Zavodu za ratarstvo završio svoj radni i životni vijek 1982. godine. Osim prirodnih travnjaka u tom periodu vršena su neka proučavanja populacija lucerke, izvođeni su ogledi sa sijanim travnjacima i proučavana je mogućnost gajenja nekih jednogodišnjih krmnih biljaka. U periodu 1993. do 1994. godine ovim poslovima se bavio i dipl.ing. Novak Šćekić. Od početka 1985. godine do danas u Zavodu za ratarstvo i povrtarstvo radi mr Radisav Dubljević kao istraživač na krmnom bilju. U tom periodu nastavljena su ranija proučavanja, kao i rješavanje nekih problema koji su aktuelni u novije vrijeme.

Od 1964 do 1975. godine u Zavodu je radila Blanka Bajagić, dipl.ing. na proučavanju ljekovitog i ukrasnog bilja.

Od sredine 1994. godine u okviru Zavoda za ratarstvo i povrtarstvo otpočeo je naučnoistraživački rad iz oblasti poljoprivredne mehanizacije, dolaskom mr Dragoljuba Mitrovića. U ovom periodu rađeno je na problemima

rekultivacije oštećenih zemljišta a u toku je rad na adaptaciji nekih postojećih i izradi novih tipova priključne poljoprivredne mehanizacije (linija za krompir).

Od formiranja Zavoda za ratarstvo i povrtarstvo do danas doktorirao je dipl.ing. Ljubo Pavićević (1973. godine) iz oblasti oplemenjivanja bilja, a magistrirali su dipl.ing. Milutin Simović (1991) iz oblasti proizvodnje sjemenskog krompira i dipl.ing. Radisav Dubljević (1992) iz oblasti sijanih travnjaka.

U toku je izrada tri doktorske disertacije (mr Radisav Dubljević, mr Milutin Simović i mr Dragoljub Mitrović) i jednog magistarskog rada (dipl.ing. Nataša Mirecki) čiji je završetak planiran tokom naredne godine.

Značajan doprinos u realizaciji projekata, doktorskih disertacija i magistarskih teza dali su tehnički saradnici i radnici Zavoda za ratarstvo i povrtarstvo: Ilija Radović, Tadija Šaletić, Petko Popović, Zagorka Bošković, Vojin Đurović, Antun Ugljik, Radonja Obradović i Tomislav Radulović, savjesnim izvođenjem terenskih i laboratorijskih poslova.

Dosadašnji šefovi Zavoda su bili akademik dr Ljubo Pavićević, dipl.ing. Vaso Ražnatović, dipl.ing. Marko Golović i od 1987. mr Radisav Dubljević.

Osim redovnih poslova u oblasti naučnoistraživačkog rada saradnici ovog Zavoda od formiranja do danas dali su određen doprinos unapređenju poljoprivrede izradom brojnih projekata, studija kao i davanjem mnogih savjeta, uputstava i obavještenja radnim organizacijama i poljoprivrednim proizvođačima.

I u narednom periodu neophodno je još intenzivnije angažovanje nauke i struke u radi rješavanja najvažnijih proizvodno-tehnoloških i organizacionih problema u ratarsko-povrtarskoj proizvodnji.